

FORUDSÆTNINGER

for en besvarelse af spørgsmålet: "Er økologiske erfaringer mulige?"

ELLER: HISTORIEPOLITIK

genbesøgt 50 år efter

Begge emner – økologi og historiepolitik – med henblik på deres naturlige indskrivning i den bevægelse af sprogliggørelse, pengeafskaffelse og internationalisme, der kan ophæve lønarbejdet og dermed akkumulationstvangen.

Teksten udgør også en indledning til to Bordiga-oversættelser. Endvidere omfatter besvarelsen dannelsen af en fælles platform mellem Amadeo Bordigas marxisme og den sene Kants udgave af transcendentale æstetik, dvs. en æstetik på empirisk grundlag. I teksten indgår der også et længere afsnit om 1921, det år, som revolutionær tænkning og revolutionær avantgardekunst i Europa oplevede *sammen*. Endelig deltager denne tekst ligesom de forrige fra dette årti i en videreførelse af opgøret med den historiske materialisme, som blev igangsat med min 1970'er-teori om *historiepolitik*; og det sidste skulle gerne indgå i en videnskabelig etablering af *revolutionskundskab*.

Af Carsten Juhl

Indledning: Lidt om denne tekst, lidt om økomarxismens baggrund og lidt mere om en ajourføring af min [1970'er-teori om historiepolitik](#)

Der er mange emner, der er kendetegnende for Amadeo Bordigas virke til fremme af den kommunistiske, dvs. pengeafskaffende revolution; fra økonomikritik over revolutionshistorie til afkoloniseringsanalyser og bestemmelsen af statskapitalisme. De to tekster, der er oversat her, vedrører spørgsmålene om infrastruktur, boligbyggeri og naturgrundlag. Bordigas økomarxisme blev således til begyndelsen på den kritik af infrastrukturkapitalisme, der sammen med kritikken af det industrialiserede landbrug udgør hjørnestenene i systemkritisk, dvs. pengenerende økologi i dag. Det er også værd at bemærke, at efter mange års arbejde med en adskillelse mellem historiepolitik og kapitalanalyse, når det drejede sig om historieforståelse, så er jeg ved at samle de fleste tråde fra denne adskillelse i en mere samlet videnskab, som jeg kalder *revolutionskundskab*.¹ Det er sket nærmest *induktivt*, fordi jeg de seneste fem år hele tiden har måttet stille mig det spørgsmål, som også dukker op i denne tekst: Tænkte venstremarxister (Bordiga, Benjamin m.fl.) og kunstavantgarderne revolutionen *indefra*? Det kan ikke besvares mere detaljeret, før der er opnået større teoretisk samklang mellem de nævnte tre dimensioner: sprogliggørelse, pengeafskaffelse og internationalisme. Og vi vil ikke kunne undgå på sigt at måtte genaktivere Marx' begreb om det "historiske parti", jf. den anonymt udgivne tekst om "Kommunismens perspektiv" i tidsskriftet *Kommunismen* nr. 1, maj 1972.² Det er derfor nødvendigt med en bemærkning om

¹ Jf. min *Opstandens underlag*, København: Ovo Press, 2020, og efterordet "Destitutionslære" i antologien *Kafkas parti*, red. af Mikkel Bolt og Carsten Juhl (Århus: Antipyrene, 2024).

² "Det historiske parti" var allerede blevet fremhævet syv år før af Amadeo Bordiga i § 12 i *Considerazioni sull'organica attività del partito quando la situazione generale è storicamente sfavorevole*. Dansk oversættelse: "Betragtninger angående partiets organiske aktivitet, når

grundlæggelsen af historiepolitik som term og teori, eftersom det er *det politiske*, historiens gang blotlægger (frem for en eller anden "mening" med historien):

Den første gang, termen "historiepolitik" optræder på dansk, er i titlen på en afhandling, jeg publicerede i antologien *Til afviklingen af den historiske materialisme* udgivet af Ålborg Universitetsforlag i 1979. Afhandlingen havde titlen "Marx og andre mellem historiepolitik og kapitalanalyse". Teorien om historiepolitik havde været undervejs i mine skrifter i nogle år, hvor dens tilblivelse kan tilskrives to hovedetaper før den endelige udfærdigelse og udgivelse i 1979.

Første etape: Opgivelsen af den plads i marxistisk historieopfattelse, der tilskrives klassekampen og ikke mindst arbejderklassen som akkumulationshæmmende subjektivitet under etableringen af den kapitalistiske produktionsmåde, jf. "La révolution allemande et le spectre du prolétariat" [den tyske revolution og proletariats spøgelse] fra 1974. Om denne teksts udgivelse på italiensk og fransk se hjemmesiden:

<https://carstenjuhl.dk/bibliographies/articles-en-francais/la-revolution-allemande-et-le-spectre-du-proletariat>.³

Anden etape: Begrænsningen af den utopiske projektion til en bestemt historisk proces under den tidlige tilblivelse af den kapitalistiske produktionsmåde, jf. "Den utopiske tids korte historie". Denne tekst står at læse i en samling af akter: *Tidsopfattelse og historiebevidsthed – Oplæg fra den 18. nordiske fagkonference i historisk metodelære i Ølken, 26-29 august 1983*, Århus: Antikva, 1985.⁴

Endelig forklarede jeg teoriens kontekst ud fra det postmoderne opbrud ("la condition postmoderne") i en forskningsoversigt, der blev bragt i det første nummer af tidsskriftet *Slagmark* fra foråret 1983. Oversigten har titlen "Politikkens historie mellem totalitarismespørgsmålet og delegitimeringen".⁵

Skulle man gengive hovedræsonnementet i teorien om historiepolitik fra 1979-antologien, så kan man sige, at det er kapitallogikken på den ene side og Löwiths kritik af frelsehistorien på den anden, der skaber et særligt teoretisk rum for analysen af det politiske, anderledes end det, den historiske materialisme havde afstukket. Så efter historiefilosofien

den generelle situation er historisk ugunstig", *Kommunistisk program*, 2. årgang, nr. 8, november 1970.

³ Afdøde Gert Callesen redigerede dengang tidsskriftet *Meddelelser om forskning i arbejderbevægelsens historie*, og han tilbød mig at præsentere denne del af historiepolitikken i tre artikler der. De er så på dansk og giver en idé om, hvad der foregik i den italiensk/franske tekst. Om sidstnævntes seneste reception se Michele Garau's glimrende oversigt over tidsskriftet *Invariance*: [Michele Garau: L'ultrasinistra e il «partito storico» della rivoluzione \(sinistrainrete.info\)](http://sinistrainrete.info)

⁴ Mit oplæg i Ølken, Vestre Slidre, Norge, vakte protest: Professor Birgitta Odén fra Lunds universitet kunne slet ikke forstå, at utopien skulle historiceres og indskrives, som jeg gjorde, i en bestemt periode. Og seniorstipendiat Bernard Eric Jensen fra Historisk Institut, Københavns Universitet, mente, at jeg, dvs. tesen om historiepolitik til afløsning af den historiske materialisme, havde skabt "store vanskeligheder" for de forsamlede fagfæller...

⁵ "La délégitimation" udgør det tiende afsnit i J.-F. Lyotards rapport om de postmoderne vilkår/betingelser, *La condition postmoderne* (Paris: Minuit, 1979), så teorien om historiepolitik var rundet af den forskning i det postmoderne, der begyndte inden for arkitektur og filosofi i de år. Jf. mit bidrag til den af Peter Borum redigerede antologi *Billedhuggeren Hein Heinsen* (under udgivelse).

om produktionsmådernes succession fra Marx til Lenin følger der en analyse af statsdannelsens primat, og det for at forstå *suveræniteten* og magt. Men der var flere teoretiske kolbøtter i de seks år, der havde ledt frem til nævnte 1979-antologi:

Jeg tror godt, man kan sige, at det, der siden skulle blive til det postmoderne opbrud, til historiepolitik, til "afvikling af den historiske materialisme" i 1979, og snart til "Strada Novissima" på den første arkitekturbiennale i Venezia, 1980, begyndte med Gilles Deleuze og Félix Guattaris *Anti-Ødipus* – fransk i 1973 – og med Baudrillards *Le miroir de la production* [produktionens spejl], også fra 1973. *Anti-Ødipus* indledte et opgør med freudomarxismen, som havde betydet nærmest alt for Maj 68-bevægelsens selvforståelse takket være opdagelsen af Herbert Marcuses tekster. *Anti-Ødipus* udkom i stedet i et parallelløb med lacanianismen og med strukturalismen inden for videnskabsteori. Lyotard forfattede en anmeldelse af *Anti-Ødipus* til tidsskriftet *Critique*, en tekst betitlet "capitalisme énergumène", dvs. ophidset eller eksalteret kapitalisme. Og den teksts kritik tog udgangspunkt i John Cages lydarbejde og Hans Bellmers visualisering af fantasmer om kropsled; begge kunstnere arbejdede med den *frie komposition*. Det var en slags accelereret Adorno-æstetik tilsat genklange fra Lyotards eget forløb gennem ultragauche. Og det var ikke mindst berettiget set ud fra underrubrikken i *Anti-Ødipus*: "Kapitalisme og skizofreni", til og med "bind 1". Lyotard antydede, at Deleuze og Guattari var så *medrevne* af deres kapitalisme-forståelse i deres bog, at de ikke fornam, hvad der var gået af led i Maj 68 og i kunsten.

Le miroir de la production havde en hel anden underrubrik og var alt andet end medrevet: "ou l'illusion critique du matérialisme historique", altså 'eller den historiske materialismes kritiske illusion'. Det var en regelret marxisme-analyse, der takket være et solidt overblik over såvel *Kapitalen* som den *Tyske ideologi* (Baudrillard havde været med til at oversætte den til fransk i Éditions Sociales' udgave) fik udvundet en slags tegn- og (kommende) simulationsmaterialisme fra Marx. Det gik lidt ud over Maurice Godeliers antropologi og strukturalismen i det hele taget. På en måde kom rest-marxismen godt ud af "spejlet" i produktionen. Det teoretiske grundgreb hidrørte da også fra Marcel Mauss' og Georges Batailles udgave af "almen økonomi" (*économie générale*) med symbolsk bytte og "begrebet udgift" (*la notion de dépense*).

Hvad Baudrillard foretog sig med omlægningen af antropologisk-litterær økonomiopfattelse, var en slags dekonstruktion, og den kunne minde om de overvejelser, de radikaleste kapitallogikere gjorde sig i Danmark, dvs. Hans-Jørgen Schanz og Gustav Bunzel: at fragmentere marxismens enkeltdelen for at få de mest koncentrerede indsigter frigjort til brug for en dynamisk skærpelse af de metodiske muligheder, som var indeholdt i kritikken af den politiske økonomi. Klasseparadigmet blev således fragmenteret af både kapitallogik og symbolsk antropologi, og arbejderklassen var indlysende nok ikke subjekt længere i imperialismens tidsalder, i det mindste ikke alene. Var der et proletariat, havde det med produktion af merværdi og med produktion af tegn at gøre; og den produktion gav ikke de store bevidsthedsgevinster, fordi den ikke virkede mobiliserende "indad" i nogen klassebevidsthed. Det "éndimensionale menneske" var blevet mangfoldigt, især i Vesten og generelt i de monoteistiske kulturer. Det gjorde ikke den kritiske opgave lettere, og det samme gjaldt avantgardernes rolle (intellektuelle, kunstnere, dekonstruerende kønsaktivister osv.). Gradvis spredte der sig en vilje til teoretisk (metafysisk) genstart med tydelige kantianske problemstillinger til følge, men de kom alle snart i klemme mellem de helt store begivenheder: den iranske revolution, Tiananmen i Kina, Murfaldet i Europa, Kuwaitkrigen, Oslo-konferencen om Palæstinas deling med Rabin-mordet til følge, borgerkrigen i Eks-Jugoslavien. Seks begivenheder, hvoraf de fire var efter ophøret af Den Kolde Krig (Iran og

Tiananmen fulgte andre logikker, der havde med destitution og revolution at gøre). Men alle seks er fortsat aktive i dag og har trukket spor efter sig i det tredje årtusinds begyndelse.

Historiepolitikken foruddiskonterede tillige flere af de positioner, Giorgio Agambens *Homo sacer*-forskning bibragte os i anden halvdel af 1990'erne og sidenhen. Det var den romerske forbindelse, der blev genopdaget til trods for modstand i den hegelianske tradition og dens privilegering af *polis*. Dette fokusskift blev opdaget af Mario Perniola bl.a. i *Blændværker*.⁶ I den antologi medtog jeg Perniolas essay "Ars og urbs", som Mario havde publiceret i *Rivista di Estetica* # 04, juni 1980 og straks sendt af sted som særtryk til sine venner. Her blev emnet "rituel tænkning" anslået for første gang om end i fortolkningen af stedsceremoni, "caerimonia loci": Ritualitet over for dialektik kunne man sige. Og den romerske ophavssituation var kommet for at blive inden for filosofi: I 1983 udsendte Michel Serres det første bind i sin trilogi om grundlæggelser: *Rome – le livre des fondations* [Rom – Grundlæggelsernes bog], Paris: Grasset, 1983. *Statuer* er så den anden bog om grundlæggelser.⁷ Og i juni 1995 begyndte Giorgio Agambens *Homo sacer*-serie at udkomme. Den danske titel på første bind lyder: *Homo sacer – den suveræne magt og det nøgne liv*.⁸ Men så kommer det afgørende for studierne i Roms tilblivelse: I oktober 1997 udgav Andrea Carandini *La nascita di Roma - Dèi, Lari, eroi e uomini all'alba di una civiltà* (Torino: Einaudi, 1997), dvs. "Roms fødsel – Guder, lærer [= forfædre som husguder], helte og mennesker ved en civilisations daggry". Anledningen var dobbelt:

1. Integration af arkæologisk viden i fortolkningen af det oprindelige Rom. Det foregik i et modsætningsforhold til den forrige generations antikforskere som Momigliano og Finley, der derfor måtte korrigeres på mange punkter i Carandinis 766 siders lange historiebog.
2. I 1988 fandt arkæologerne ved foden af Palatinerhøjen Roms første bymure, der kunne dateres tilbage til 800-tallet f.v.t. Analysen af disse nye opdagelser bekræftede en del af "mytehistorien", som hidtil var blevet afskrevet som eventyr. Endvidere nåede Carandini at læse første bind af Agambens *Homo Sacer*, hvis antagelser han kunne bekræfte i sine noter. Så det er her, vi skal begynde, [hvis vi vil](#) forstå den "vestlige civilisations" tilblivelse: Staten bliver til som udelukkelse, eller rettere: Det er *i kraft af* udelukkelsen, at staten kan opbygge suverænitet. Så staten er etisk set opbygget på uopbyggelige præmisser.

Undervejs i sine suverænitetsstudier når Agamben imidlertid frem til en kobling mellem kirkelighed og økonomi, nemlig i bindet om "Riget og stråleglansen", *Il regno e la gloria* fra februar 2007. Det har undertitlen: "Til en teologisk genealogi for økonomi og regering". Dette bind af *Homo sacer* (bind II,4) er ikke oversat til dansk (eller norsk), så jeg udsætter kritikken af det til en senere lejlighed, men det blev en ulempe for *Homo sacer*-arbejdet at få kirken placeret på denne måde, og koblingen kunne da heller ikke hentes hjem sidenhen i *Homo sacer*-studierne. For suverænitetsforskning (og selvfølgelig også for historiepolitik) er en liturgisering af økonomien som institutionaliseret "husholdning" sekundær (almisseforståelse, tiende, kirkegods osv.), selvom det kunne være morsomt at forbinde monoteismen med kapitalakkumulation i stedet for med voldsmonopolet og dermed

⁶ [Mario Perniola, *Blændværker*](#) (Aarhus: Sjakalen, 1982). Antologi redigeret og oversat af undertegnede.

⁷ *Statues – Le second livre des fondations* (Paris: Éditions François Bourin, 1987). Dansk: *Statuer – Den anden bog om grundlæggelserne*, [oversat af Carsten Juhl](#) (København: Det kongelige danske Kunstakademi, 1990).

⁸ [Giorgio Agamben, *Homo sacer – den suveræne magt og det nøgne liv*](#), [oversat af Carsten Juhl](#) (Aarhus: Klim, 2016).

med statens voldsmonopol i Enevældens moderne overførelsesforretning, der hedder "(konge)magt af guds nåde". For den forretning bliver en klæbrig affære, faktisk for klæbrig. Det er da også den klæbrighed, Reinhart Koselleck har fat i i sin *Kritik und Krise*,⁹ der søger at udpege de måder, hvorpå kritik og tænkning har villet vriste sig fri af den religiøse suppe, mens Claude Lefort i sine Machiavelli-studier søgte at vriste strategien og effektiviteten fri, for dermed og atter at bekræfte (altså positivt) det politiskes råderum (autonomi). Men det er ikke let: Udgangspunktet for at tænke statsafhængighed som religion er fortsat Thomas Hobbes' *Leviathan*.¹⁰ Og det bremser muligheden for at forstå, tænke og anvende vold på en alternativ måde. Agamben har da også valgt Heidegger og Foucault i stedet for Benjamin og Arendt på dette punkt. Men ud fra kravene i opbygningen af en revolutionskundskab vil det være Benjamins og Arendts studier i voldsanvendelse, der bliver afgørende.

Det skal så tilføjes, at der parallelt med det videnskabelige, filosofihistoriske spor inden for den gryende historiepolitik aftegnede sig et mere underfundigt spor i samme teoretiske proces. Og det underfundige spor fik atter karakter af opbrud ligesom med de kunstneriske avantgarder i 1921. De første dansksprogede tekster i dette opbrud står at læse i antologien *Antipolitik – Hinsides al statskunst*, redigeret af Paul Smith og undertegnede samt udgivet i Århus på det den gang nye forlag Afveje i 1981. Teorihistorisk var antologien udspændt mellem Jean Baudrillard, der her blev præsenteret for første gang på dansk i en "potpourri", og Ernst Jünger, hvis forfatterskab netop var blevet genopfrisket af forlaget Tristan, der havde udgivet *På marmorklipperne* i Mogens Boisens oversættelse (København, 1979). Jacob Paludan havde i sit *Hasselbalch Kultur-Bibliotek* udgivet Jünger for første gang på dansk med *Kapriciøse indfald* (København, 1955, oversat af Conrad Raun). Så *Antipolitik – Hinsides al statskunst* havde bl.a. et udtalt mellemværende med den nihilisme, der også var til stede i overgangen til 1980'erne; jf. siden Benjamin i afsnit 5,6 her.¹¹

1 – Den revolutionære marxismes grundtekster og den partiske hermeneutik

Den italienske venstrekommunisme hævdede en *bogstavelig tilslutning*, hvad angår tekster af Marx, Engels, Lenin, teserne fra Kommunistisk Internationales to første kongresser, Baku-konferencens beslutninger 1920, Grundlæggelsen af Italiens Kommunistiske Parti, PCdI, Livorno, januar 1921, teserne fra PCdI's anden kongres i Rom, 1922, de italienske venstrekommunisters interventioner på Kommunistisk Internationales tredje og fjerde kongres samt på EKKI's udvidede møde i 1926, endvidere PCdI-oppositionens teser på det

⁹ Fra 1959. Jf. bogens vigtige underrubrik: "Eine Studie zur Pathogenese der bürgerlichen Welt", altså en fødsel, der er indlagt i forfald fra begyndelsen af.

¹⁰ Jf. min Hobbes-tekst "La communauté artificielle" [Det kunstige fællesskab], in: E.M. Bukdahl og C. Juhl red., *Puissance du Baroque* (Paris: Galilée, 1996), 77-90. Det er vigtigt at understrege, at suverænitetsforskningen lige fra begyndelsen må afsnøre samfundsøkonomiske årsagsforhold mellem magten og undersåtterne. Dermed aktualiserer og nødvendiggør suverænitetsforskningen en teori om det fællesskab, suverænen ikke kan vedgå sig, og som erstattes med folket som menighed, dvs. med en religiøs inkarnation: Modsætningen mellem det kommunistiske og staten grundlægges her, mens modsætningen mellem arbejde og kapital allerede er grundlagt ved akkumuleringen af abstrakt rigdom.

¹¹ Jf. den sidste tekst i Baudrillards afgørende antologi *Simulacres et simulation* (Paris: Galilée, 1981). Den tekst bærer titlen "Sur le nihilisme", om nihilisme.

italienske partis tredje kongres i Lyon, 1926, dvs. efter russernes indsættelse af Gramsci-fraktionen i partiets ledelse.

Der er to undtagelser fra en sådan partisk hermeneutik. De gælder begge Lenin-tekster:

a) De teser om revolutionær parlamentarisme, Lenin fremlagde på Kommunistisk Internationales anden kongres 1920, og som blev vedtaget, mens Bordigas abstentionistiske teser fik meget få stemmer på samme kongres. Lenins teser blev anset for "taktiske" af de abstentionistiske kommunister, og altså ikke strategisk anderledes anlagte end de italienske kommunisters egne. Så sidstnævnte kunne bøje sig "af disciplin" og adlyde også denne del af *Moskvateserne*.

b) Lenins kritik af empiriokriticismen inden for teoretisk fysik. Uden eksplicit at kritisere Lenins forsøg på at formulere en teori om partikelmateriale (en slags hårdhedsfundamentalisme) støttede *il programma comunista* efter krigen, da emnet dukkede op i "Atomtidsalderen", Einsteins relativitetsteori. Jf. Bordigas Einsteinnekrolog: "Relatività e determinismo. In morte di Albert Einstein" [Relativitet og determinisme. Ved AE's død], i *il programma comunista* nr. 9, 1955.¹²

Amadeos alderdomsværk fra 1965-66 var centreret omkring partispørgsmålet som det generelle og gennemgående spørgsmål inden for marxismen, eftersom partiet blev tænkt som et koncentrat af alle kommunistiske principper; principper forstået som begyndelser, der i partiet og dets *organiske centralisme* måtte kunne finde en foreløbig kontinuitet. Således ender *Betragtningerne* fra 1965 i en meget vigtig kritik af demokratisk centralisme (§ 14), en kritik, som må anses for den tredje undtagelse i forhold til den leninistiske arv. Jf. atter den danske oversættelse: "Betragtninger angående partiets organiske aktivitet, når den generelle situation er historisk ugunstig", *Kommunistisk program*, 2. årgang, nr. 8, november 1970, s. 22-26.

2 – Revolutionen som den ikke-hvide menneskeheds aflastning

Pengeafskaffelsen er blevet tænkt som indgangen til fordelingslighed siden Marx' *Kritik af Gothaprogrammet* (maj 1875).¹³ Men givet er det nu, at det bliver allerførst de ikke-hvide folkeslag, dette kommer til at gavne. Så den kommunistiske revolutions første formål er umiddelbar aflastning af de folkeslag, der bærer udbytningens hovedbyrde. Altså det modsatte af målet helliger midlerne, eftersom det ellers altid er de mest udsatte, der bliver til "midlerne": Den marxistiske tænknings prioritet er eller bør bestå i styrkelsen af det teoretiske beredskab, der kan bruges af folkeslagene i Afrika, i Latinamerika, på det indiske subkontinent og i Sydøstasien. Ruangrupa og de indonesiske kunstnere på Documenta 15 var sig dette fuldt bevidst. Problemet er den manglende internationale solidaritet mellem folkeslagene i de privilegerede vestdemokratier i Europa/Nordamerika og førnævnte

¹² Om Bordigas naturvidenskabelige baggrund og studier se Sandro Saggioros *Scienza e politica in Amadeo Bordiga* [Videnskab og politik hos AB] (Firenze: *Quaderni Tresso*, 2008).

¹³ Dvs. fire år efter Pariserkommunens nederlag til den tredje republik. Egentlig "Randbemærkninger til det tyske arbejderpartis program", på dansk i MEUS II (København: forlaget Tiden, 1952), 11-30. Det drejer sig om den vigtigste af Marx' *strategiske* tekster, dvs. de tekster, der forener kommunismen som teoretisk anliggende med den voldelige verdensrevolution som vejen til det pengeløse samfund. Teksten blev først publiceret, men med udeladelser i *Die neue Zeit*, 1891. (*Manifestet* er også en strategisk tekst, men teoretisk nok noget slappere).

folkeslag på de tre subalterne kontinenter.¹⁴ Den fascistiske pest trives i dette skisma mellem vestdemokratier og verdensslum (om det udvidede fascismebegreb se om lidt). For de italienske venstrekommunister var dette emne velkendt: Landets samling foregik som norditalienernes ("piemontesernes") kolonisering af Syditalien og Sicilien, og den foregik netop samtidig med imperialismens kulmination i perioden fra Pariserkommunens nederlag 1871 og frem til Bakukonferencen i 1920, hvor folkeslagene i Mellemøsten og Asien blev kaldt til samling under Kommunistisk Internationales banner. Men det var også denne højimperialistiske periode, der tømte borgerskaberne i Vesten for enhver progressiv mission: I Berlin 1884-85 aftalte kolonimagterne en verdensopdeling og verdensunderkastelse. Det gik straks hårdest ud over Afrika, og det har det gjort lige siden.

Anden Internationale (1889-1916) fødtes således især som en solidarisk krigsforhindrengsordning: De europæiske arbejderklasser skulle ikke sendes i indbyrdes krig til gavn for deres nationale velhaverklasser, der havde vist sig at ønske et verdensherredømme og intet andet. Ikke desto mindre lystrede disse arbejderklasser den borgerlige offentlighed i 1914, der således også omfattede arbejderbevægelsen, og lod sig mobilisere til den store slagting af europæisk almue, der går under navnet Første Verdenskrig eller krigen 1914-1918.

3 – Den revolutionære kulturs guldalder

En sådan guldalder indtraf samtidig med opsvinget for revolutionær marxisme i tiden frem til 1914 såvel som i perioden fra 1917 til 1921. Massestrejkedebatten i forbindelse med den første russiske revolution i 1905 igangsatte det kvantitative spørgsmål om potentialitet og modmagt *uden for* det beregningsgrundlag, som valghandlingerne i det borgerlige demokrati ellers tilsagde. Krigen 1914-1918 blev med andre ord også bragt til veje med henblik på at tynde ud i nævnte masse af arbejdsduelige og radikaliserede undersåtter.

Massestrejkedebatten åbnede nemlig for emnerne *tyngde og voldsanvendelse i det revolutionære beredskab*: Det revolutionære beredskab skulle opbygges som en teoretisk og praktisk forberedelse, så barrikaderne ikke blev rendt over ende af den borgerlige stats militær og politi, som det var sket under Pariserkommunen 1871. Revolutionen måtte have en modhær og forudse, at der skulle udkæmpes rigtige slag som dem, der siden blev udkæmpet under den russiske borgerkrig efter Oktoberrevolutionen 1917, da de hvide tropper blev besejret af den kortvarige antizaristiske alliance mellem bolsjevikker og anarkister (Makhno).

4 – Guldalderkriserne

Guldalderen fik to kriser: Den første havde været under krigen 1914-1918, da nationalismen vandt over internationalismen, fordi de reformistiske arbejderpartier sendte "deres" arbejderklasser ud i skyttegravskrigen. Den anden krise udviklede sig umiddelbart efter, da valget stod mellem en partikommunistisk og en rådkommunistisk opfattelse af revolutionens ledelse: Skulle der for hele redeligheden være en central overhøjhed, der både var teoretisk-strategisk avantgarde og taktisk beslutningstager, eller skulle revolutionens mange delprocesser styres lokalt i kvartersråd, fabrikskomiteer, forsyningskomiteer, soldaterråd og

¹⁴ Befolkningen i det totalitære Fastlandskina er udsat for 57 millioner politiagenter; men til gengæld er en række folkeslag der parate til at deltage i verdensopstanden: tibetanere, uighurer, mongoler og Hongkongs befolkning.

matroskomiteer for ikke at tale om ledelserne i mylderet af europæiske og russiske landsbyer, hvortil de afmønstrede soldater, veteraner og krigsinvalidere hjemsendtes, men hvor der manglede forsyninger ligesom inde i storbyerne?

På Kommunistisk Internationales [anden kongres](#) (19. juli til 7. august 1920) blev det i *Teserne om partiets rolle* besluttet, at revolutionens ledelse tilkom det centraliserede avantgardeparti, men også at de mange sovjetter og lokalkomiteer skulle erobres af dette partis medlemmer ved overbevisningens og *eksemplets* magt (tese 10). Så den røde terror var vendt mod borgerskabet og socialdemokraterne, dvs. "opportunisterne", men ikke mod de menige deltagere i revolutionsråd, og helt eksplicit slet ikke mod de "partiløse", eftersom de nævnte teser tilsagde, at de partiløse udgjorde et stort revolutionært potentiale. Det skal lige tilføjes, at partiet ifølge Kommunistisk Internationales statutter byggede på "demokratisk centralisme", dvs. at avantgardepartiets ledelse blev valgt af medlemsskaren på ordinære og ekstraordinære partikongresser: Med en mand/kvinde en stemme, altså borgerligt-demokratisk. Under borgerkrigene kunne der koopteres, så de faldne eller frafaldne ledere lod sig erstatte...

5 – 1921, et år med dissipative strukturer i Europa efter fire år med revolution og dannelse af nye avantgarder. Bidrag til de revolutionære og revolutionsbeslægtede erfaringer

5,1 – Tyskland – Martsaktionen

Revolutionen var fortsat i gang i Tyskland i begyndelsen af året 1921, men kommunister og allierede havde ikke magten efter de mange nederlag 1919-1920: Berlin, München og senest opstanden i Rhinlandet. Ved diverse demokratiske valg var det forenede kommunistparti VKPD blevet styrket, og en ny ledelse under Heinrich Brandler blev af EKKI tilskyndet til opstand i Mellemtyskland, industriregionen omkring Halle, Leuna og Merseburg samt i de revolutionsmæssigt "uafprøvede" regioner Mansfelder Land og Hamborg. Men der kom ikke masse nok med i det kup: En kvart million arbejdere deltog, og der døde ca. 200 personer. 6.000 blev dømt til fængselsstraffe, 8 til livstid og [4](#) fik dødsstraf. Rådskommunisterne i KAPD var de mest aktive, og man kunne få den mistanke, at EKKI også ønskede at tynde ud i den revolutionære subjektivitet, der var uden for Zinoviev-ledelsens kontrol (KAPD blev dog inviteret med til Kommunistisk Internationales [tredje kongres](#) i Moskva 22. [juni](#) til 12. [juli](#), 1921, men kun som sympatiserende parti: VKPD udgjorde den officielle afdeling eller sektion af KI). Selvom det selvfølgelig var det socialdemokratiske regering i den preussiske delstat og dens stormtropper, der stod for massakrerne på de revolutionære (alle ledende medlemmer af Leuna-værkets arbejderråd blev eksempelvis henrettet straks efter indtagelsen af værkets bygninger).

5,2 – Kronstadt – Kommunen

26. februar 1921 nåede nyhederne om strejkerne i Moskva og Petrograd til Kronstadt, samt ikke mindst om bolsjevikernes undertrykkelse af samme. Kronstadts sovjet vedtog en resolution med en erklæring forberedt af matrosen Stephan Maximoff Petritjenko: Erklæringen undsagde bolsjevikernes magt og forsvarede frihedsrettigheder for alle tilhængere af Oktoberrevolutionen, hvoraf mange små fire år efter revolutionen nu var fængslede som politiske modstandere af bolsjevikkerne. Reelt tog sovjetten i Kronstadt magten fra bolsjevikpartiet ved denne lejlighed. Men det varede kun et par uger: Partiet sendte [Den Røde Hær](#) under ledelse af Mikael Tukasjevski mod Kronstadts bastioner, hvis tunge artilleri svarede igen. Vi har ikke nøjagtige tabstal fra den [bolsjevikiske](#) side, men [Den](#)

Røde Hærs mange divisioner nedkæmpede matroserne, og mange af dem flygtede over isen til Finland. Tjekaen og Den Røde Hær lod mellem 1.200 og 2.160 revolutionære henrette. Staten var ikke bare slet ikke ved at "dø bort" (*withering away* – som termen lyder på engelsk), som Lenin havde forudsagt i *Staten og revolutionen* fire år før, men den var tværtimod i fuld gang med at vokse i fylde og kraft. For at lindre på undertrykkelsen og den materielle nød indførte bolsjevikkerne den nye økonomiske politik, NEP. Det var en blandingsøkonomi, der skulle erstatte den "krigskommunistiske" ved at tillade bønder og virksomheder at operere ud fra profithensyn i produktion og salg.

5,3 – Paris – Dada

13. maj 1921 opførte dadaisterne under ledelse af André Breton, Louis Aragon og Philippe Soupault en retssag mod Maurice Barrès, en litterat og fremtrædende kulturpersonlighed, der blev anklaget for at opildne til massakrer i en stilart, der kombinerede blodtørst med selvmedlidenhed og forfølgelsestrang med henblik på at fremme en kultisk tilbedelse af de døde og deres jordiske formuldning. Barrès blev derfor anklaget for at have gennemført et "attentat mod åndens sikkerhed". Selvom det var en parodi på en retssag, et stykke performance, så blev Barrès dømt til "tyve års tugthus". I dag, efter opstandene, søges Barrès rehabiliteret til trods for hans antisemitisme og prokolonialisme. Det er sket med Emmanuel Godos "Maurice Barrès. Le grand inconnu. 1862-1923" [MB, den store ukendte], Paris: forlaget Tallandier, 2023. Biografiens 688 sider anmeldes alt i alt positivt om end en kende undrende af Denis Cosnard i *Le Monde* dateret 2-6-2023. – Den meget kompetente surrealismeforsker Marguerite Bonnet havde i 1987 udgivet alle akterne fra Barrès-'sagen' på det ultralitterære forlag José Corti i Paris og forsynet bogen med en meget oplysende indledning. Den bog er på 115 sider og bør oversættes snarest. Viden om 1921 er afgørende for revolutionskundskab, ikke mindst på dansk, hvor jord-og-blod-politik har presset på siden Kanslergadeforliget, 29.-30. januar 1933, for at blive til den altdominerende Christiansborgideologi for Anders F. Rasmussens racistiske regeringer fra og med 27. november 2001. Samt for alle efterfølgende regeringer på Christiansborg.

5,4 – Milano – PCdI

2. juli 1921 holdt Amadeo Bordiga et foredrag i Milano betitlet "Dall'economia capitalistica al comunismo" [Fra den kapitalistiske økonomi til kommunismen]. Foredragets 22 sider blev snart udgivet som brochure af Italiens kommunistiske partis boghandel og forlag hjemmehørende i Folkets Hus, Casa del Popolo, i Rom. Italiens kommunistiske parti var blevet grundlagt i januar samme år, noget forsinket i forhold til de mange tilløb allerede i 1919, og forsinket især af den megen tøven i Torino i kredsen omkring den teoretisk forvirrede, men angivelig probolsjevikiske ugeavis *Ordine Nuovo* [Ny Orden]. Men nu var partiet dannet, og det satsede stort på pengeafskaffelsen som det første revolutionære skridt. Bordiga er i foredraget meget omhyggelig med at redegøre for den kommende revolutions gratisprincipper og arbejdsbonernes indførelse. Landbrugets stilling er langt fremme i analysen, og det er tydeligt, at de italienske kommunister havde diskuteret indførelsen af NEP i Sovjetrusland i hele foråret. De støttede og forklarede NEP-politikken, og i juli 1921 blev der satset på en uanfægtet fortsættelse af Kommunistisk Internationale, næsten som om tilbageslagene (fra Leuna til Kronstadt) ikke behøvede analyse: For revolutionen udgjorde en selvindlysende socialiseringsanstrengelse, uanset hvor megen borgerlig modstand den ville møde og allerede mødte. (Vinteren 1921-1922 skulle blive en "højtid" for den fascistiske

terror mod landarbejdernes tilholdssteder – camere del lavoro – i Emilia Romagna og andre dele af Centralitalien).

5,5 – Tyskland igen – Filmen

7. oktober 1921 havde filmen "Der müde Tod", den trætte død, premiere i Berlin. Filmens historie var skrevet af Thea von Harbou, og den var instrueret af Fritz Lang. Den bestod af flere episoder, der hang sammen ved et hovedparadigme: kærligheden og døden i gensidig forhandling. Kærligheden repræsenteret af et elskende par, og døden af en mandlig skikkelse for det meste i sort klædedragt og med bredskygget hat. Episoderne foregår i forskellige verdner og til forskellig tid, Tyskland, Mellemøsten og Kina. Von Harbou forklarede, at det drejede sig om en "filmisk ballade" eller *Volkslied*, mens Lotte Eisner i sin fremragende Lang-monografi analyserer dens fortælling og dens æstetik som en særlig kombination: På den ene side er der det narrative, den trætte død, der er i en tilstand mellem lamslået og udmattet over at måtte "adskille menneskene fra livet",¹⁵ på den anden side er der en æstetik med sceneopbygninger, hvis arkitektur og kulisseværk sprænger den intensitet og entydighed, som udgik fra ekspressionismen. Ved siden af kærligheden og døden indtager også apoteket en rolle som et halvalkymistisk giftblanderlaboratorium, mens et muslimsk tempel et sted i fiktionen opfattes som skændet af folkemasserne, der manipuleres af den orientalske despot. Undervejs karikeres det tyske borgerskab (borgmesteren, præsten, notaren osv.) godt og grundigt: Det borgerskab er sat og selvtilfreds, mens de elskende styrter omkring dynamiske og "omstillingsparate" som vi ville sige i dag, og døden især ... venter, uden at fortrække en mine.

5,6 – Kunst og revolution: *Erlösung*. Men hvordan forløse?

Der er en gennemgående mistanke til kunsten under revolutionære vilkår: Er dens æstetiske virkninger *udsættende* for den forløsning, der udgør hovedanliggendet for tilvejebringelsen af et pengeløst fællesskab (kommunismens første fase)? Og kan kunstneriske undersøgelser komme til at foregå *for løst* i forhold til gangen i de voldelige konfrontationer, der hører de revolutionære operationer til? Eller er det, der foregår inden for undergravende kunst, slet ikke udslagsgivende, når det kommer til de revolutionæres operative og taktiske engagementer? Til gengæld er det sikkert, at undergravende kunst tilhører enhver overordnet strategi i kraft af dens avantgardestyrkende position og dens bekæmpelse af den spidsborgerlige smag, der altid satser på obskøne blandinger af underholdning og forargelse (jf. sidenhen situationisternes kritik af "det spektakulære samfund").

De dadaistiske underfundigheder havde en vigtig funktion på det nævnte, overordnede strategiske plan. For den spidsborgerlige smag var de destruktive. Men revolutionens messianske modspil udeblev desværre. I stedet mundede revolutionen som bekendt ud i en socialdemokratisk Weimarrepublik og i Sovjetunionens "socialisme i ét land".

I *Teologisk-politisk fragment* skrev Walter Benjamin på den tid: "Alene Messias selv fuldender alt det historisk skete, og det i den forstand, at han selv alene forløser, fuldender, frembringer dets forhold til det messianske. Derfor kan intet historisk af sig selv ville forholde sig til det messianske".¹⁶

¹⁵ Lotte Eisner (sammen med Bernard Eisenschitz), *Fritz Lang* (Paris: Cahiers du Cinéma, 1992), 56 i 2005-udgaven.

¹⁶ Walter Benjamin, "Theologisch-Politisches Fragment", i *Gesammelte Schriften*, Band II.1 (Frankfurt a.M.: Suhrkamp, 1980), 203. Min oversættelse.

Relationen Messias-“det historiske skete” er et stærkt “forhold”; det kan modvirke alt det “forgæves”, der ellers hjemsøger både revolutionen og kunsten, og det ophæver selve muligheden af en udsættelse. Relationen frembringer netop sin egen radikalitet, og den radikalitet minder meget, hævder jeg nu, om den “oprindelse og funktion”, de italienske venstrekommunister og siden tidsskriftet *Invariance* tilskrev det kommunistiske parti. Dette er dog ikke en gængs tilgang til spørgsmålet om messianisme. Der plejer enten at optræde en hypotese om en “neutralisering” af messianisme takket være jødisk mystik (Kabbalaen m.m.) som hos Gershom Scholem og Martin Buber eller at foregå en opskrning af det radikale brud i messianismen som hos Jakob Taubes og Giorgio Agamben (se afsnit 14 her). Der kan både indgå zelotisk jødedom og marcionisme i en sådan opskrning af radikalitet, og den frembringer en krise i tidsopfattelsen: Drejer det sig om en mellemtid efter Messias’ ankomst eller en resttid før Apokalypsen? Den første tid, mellemtiden, er da forløst af Messias; dvs. at det er en fuldbyrdelse, som bibringes menneskene. Den anden, resttiden, bekræfter, hvad der er foregået fra Lovens ophævelse med Jesus af Nazareth til Messias’ ankomst/Jesu genkomst; men meningen med denne lange og grusomt omtumlede “frelsehistorie”, staterne, kirkerne og krigene indbefattet, tilhører Apokalypsen, der står for forklaringen baglæns, *après-coup*, som eftersmæk. Strengt taget kan menneskearten gå under, uden at deltagerne har fattet en brik af den kristne æon. Og måske var der ikke ret meget at forstå, når det kommer til stykket. I *Teologisk-politisk fragment* ender Benjamin da også med at tildele “verdenspolitikken” en “opgave, hvis metode må hedde nihilisme”.¹⁷

I den desværre til dansk uoversatte *Il tempo che resta – Un commento alla Lettera ai Romani* [Den tid der er tilbage – En kommentar til *Romberbrevet*] kæmper Giorgio Agamben – især ved hjælp af Walter Benjamin og dermed Jakob Taubes – med muligheden af en uskelnelighed mellem Messias’ ankomst og den tid, der er tilbage, dvs. at fortolkningen “må foregå inden i en absolut uskelnelighed mellem revolte og revolution, mellem mondæn *klesis* og messiansk *klesis*” (mange år efter blev de byttet om, se afsnit 14). Agamben fortsætter, at der ikke vil være nogen kalden i denne situation, at bevidstheden ikke vil have mulighed at forholde sig til det skete “som var det ikke det samme”, der hele tiden havde udgjort spændingen i “bevægelsen”.¹⁸ Og det skyldes naturligvis, at der ikke er noget at virkeliggøre, ingen potentialitet at befri fra de kapitalistiske lænker og misdannelser. *For drejer det sig om en resttid, så tager undergangen alligevel ikke noget “med”*. Heraf Den usynlige komités satsning på *tikkun* fra begyndelsen af og i stedet for. Det besynderlige ved *tikkun* består jo i, at den udgør en restaurering af det fuldbyrdede i det åndeliges “oververden”, der så kan kalde på en ny æon i den “nedre verden”, dvs. på jorden. Både himlen og jorden er kollaterale tilstande i Kabbalaens dialektik, og en reparation foroven smitter af forneden ved prægning eller import. Der er lidt *Leviathan* i denne ret løse skruestik, men den er helt uden Thomas Hobbes’ myndighedsteologi. Endvidere bekræfter *tikkun*, at et messiansk brud er induktivt organiseret, at bruddet frembringes nærmest blanquistisk: Så at *tænke revolutionen indefra*, som foreslået i denne tekst, kræver, at en messiansk induktion omkalfatrer det sagsforhold, hvori den opererer: Der indlægges noget, en barriere eller barrikade, og det vil da være barrikadens opretholdelse, opstandene hele tiden arbejder på. Mens staterne kun kan blive bekræftet ved at nedrive, hvad de revolutionære får skabt. Det er i den forstand, at alle kapitalistiske stater – demokratiske, diktatoriske, statskapitalistiske, privatkapitalistiske osv.

¹⁷ Benjamin, “Theologisch-Politisches Fragment”, 204.

¹⁸ Giorgio Agamben, *Il tempo che resta* (Torino: Bollati Boringhieri, 2000), 37 og videre.

– er kontrarevolutionære anordninger af politisk væsen og som konstruktioner af suverænitet.

Bemærk: Benjamin-fragmentets titel skyldes Adorno... Uwe Steiner mener i sin analyse af "Kapitalismus als Religion",¹⁹ at fragmentet lader sig datere til midten af 1921, bl.a. på grund af genklangen på flere punkter mellem de to tekster.²⁰

5,7 – Ernst Bloch og *Utopiens ånd*

"At have med høj intensitet benægtet den politiske betydning af teokratiet er den største fortjeneste i Blochs *Utopiens ånd*. Det profanes orden må opretholdes med idéen om lykke. Denne ordens forhold til det messianske er en af historiefilosofiens væsentligste lærestykker".²¹ I denne utroligt tætte tekst er "det messianske riges komme" og "det profanes profane orden (sic)" gensidigt befordrende og hinandens afsæt;²² de udgør spændingen i et mellemrige, forstår man. En sådan konstruktion gælder også forholdet mellem lykke og undergang, der tilsammen skal/må indebære en fuldstændig åndelig restitution ("restitutio in integrum", skriver Benjamin). Og det er sikringen af denne dobbelte bevægelse, der udgør "verdenspolitikens opgave", som sagt. Så der er en grund til, at Adorno døbte fragmentet "teologisk-politisk" og ikke "politisk-teologisk". Det er politikken, der må findes frem, og det er et eminent historiepolitisk forskningsgreb.

Og det blev den, politikken, men ikke direkte: 40 år senere, i 1965, var hele det spørgsmål om en "jødisk vækkelse", der ellers havde styret kompositionen i Blochs *Utopiens ånd* i 1918, afløst (men ikke tilbagelagt) af konflikten mellem messianisme og jødisk mystik, der som anstødssten havde Apokalypsens gnoseologiske indhold og stil. Gershom Scholem skrev:

"Som det græske ord angiver, er apokalypser åbenbaringer og afsløringer af den hos Gud skjulte viden om afslutningen <Ende>. Dvs. at hvad der kom til de gamle profeter som en viden, der ikke kunne forkyndes højt og offentligt nok, bliver til hemmelighed i apokalypserne. Det tilhører den jødiske religionshistories gåder, som ikke er blevet besvaret på tilfredsstillende måde af de mange forklaringsforsøg, hvad der egentlig er den sande grund til en sådan metamorfose, der gør viden om den messianske afslutning <Ende> til esoterisk viden, hvorved den overskrider de bibelske teksters rammer. Hvorfor skjuler apokalyptikeren sig, i stedet for som profeterne selv at råbe sin vision lige op i ansigtet på den fjendtlige magt? Hvorfor lægger han ansvaret for sine uheldssvangre synspunkter over på heroerne fra den bibelske oldtid, og hvorfor under han dem kun de udvalgte eller indviede? Er det politik?"²³

¹⁹ Dansk oversættelse in: Mikkel Bolt og Dominique Routhier red., *Kapitalisme som religion*, Aarhus: Nebula og Antipyrine, 2020.

²⁰ Se Burkhardt Lindner red., *Benjamin Handbuch – Leben, Werk, Wirkung* (Stuttgart: J. B. Metzler, 2011), 167.

²¹ *Gesammelte Schriften*, Band II.1, op.cit., p. 203. Min overs.

²² Fragmentet er oversat til dansk af Hans Jørgen Kløvedal, der oversætter det tilsyneladende tautologiske udsagn med "den profane ordning af det profane", W. Benjamin, *Kulturindustri – Udvalgte skrifter* (København: Bibliotek Rhodos, 1973).

²³ G. Scholem, *Über einige Grundbegriffe des Judentums* (Frankfurt a.M.: Suhrkamp, Sonderausgabe 1996), 128-129. Bogen indeholder Scholems Eranos-forelæsninger i Ascona afholdt fra 1957 til 1965. Der citeres fra den sidste: "Zum Verständnis der messianischen Idee im Judentum" [Til forståelsen af den messianske tanke i jødedommen]. Min overs.

Og det var det, ud over al forventning, selvom der var mange grunde til, at historieforståelsen var rundet af det politiske, og ikke teleologisk og omvendt. Så teorien i historiepolitikken var på flere punkter forårsaget af den samme opgivelse af utopiens primat, som efterhånden havde hjemsøgt den første generation af Frankfurterskolens forskere. Og det blev understreget i præsentationen af min tekst til seminaret i 1983 i Ølken, Vestre Slidre.

Agambens *Homo sacer*-forskning er som sagt også rundet af analyser af politikens omgang med historiske fænomener, men den er mindre opsat på at fremhæve splittelsen og sammenviklingen mellem teokrati og profan messianisme, end Jakob Taubes var. Det var så den splittelse/sammenvikling, Scholem mistænkeliggjorde i 1965, da splittelse/sammenviklingstankens ophavsmand, Walter Benjamin, for længst var borte.

6 – Antifascismen

6,1 – “Skifteren” til en vedvarende kontrarevolutionær arbejderbevægelse

Det blev en “klassisk” Bordiga-indsigt efter overståelsen af krigsudgangen 1946-48, at det var antifascismen, der diskvalificerede relationen proletariat-kommunisme ved at få arbejderklasserne til at engagere sig i genetableringen af det liberale demokrati med ejendom og individuel stemmeafgivelse samt gøre det ved at alliere sig med Kirken, Kapitalen og det meste af hærledelsen (og i Syditalien også med Kronen frem til monarkiets afskaffelse ved folkeafstemning, juni 1946). Den kritik af antifascismen – partisankrigen som syndefald – trængte ikke ind i [Den Anden Mellemligstid 1948-2022: “Ånden fra 68”](#) fik slet ikke kritiseret den antifascistiske vending i den europæiske arbejderklasse, end ikke *Autonomia operaia* eller *Situationistisk Internationale* gjorde det. Det kan forklare, hvorfor et internationalt, men afsporet perspektiv først dukkede op sent og rettet mod den “tredje verden”, da de nationale befrielsesbevægelser kom til i Sydafrika, i Vietnam og i Palæstina; for da begyndte antiimperialismen at ligne den europæiske antifascismes partisankrig. Internationalismen var nemlig også forsvundet med den politiske ophævelse af en dybere identitet mellem proletariat og kommunisme, mellem udbytningsophævelse og pengeløs distribution... Tilbage var nogle befrielsesfronter lettere støttet af de alliancefrie nationers militærdiktaturer og af de “hemmelige” sovjetrussiske og østeuropæiske tjenester.

Om fascisme-egnets aktualitet efter opstandene og Occupy, se den fantastisk velsammensatte antologi *Den ny fascisme*, Mikkel Bolt og Jakob Jakobsen red., København: Nebula, 2020. Men for en sikkerheds skyld er det også værd at fremhæve, at fascisme/antifascisme ligeledes hører hjemme i den splittelse/sammenviklingstænkning, vi lige har omtalt.

6,2 – Den metafysiske stifter før den fysiske anstiftelse

Det revolutionære kommunistiske parti blev ved med at eksistere; i teorien og blandt de aktivister, der arbejdede med kommentarer, oversættelser, udgivelser og præsentation af disse. Som oftest anonymt og i bestemte byer, hvor nogle var kendte blandt de revolutionsinteresserede: I Napoli, i Marseille, i Firenze, i Milano og lidt i Paris, hvor alle *ultragauche*-grupper i øvrigt var til stede. Og fra 1967 også i København.

7 – Forsinkelsesanalysen: Avantgarden måtte blive på historiens bagperron efter den antifascistiske vending

Il programma comunista analyserede statskapitalismens fremkomst i Sovjetrusland som et fænomen mellem en *refeudalisering* af ejendomsforholdene og en genopdukken af et aristokrati-bureaukrati, dvs. uden et borgerskab med privat ejendomsret til produktionsmidlerne. Det sidste blev så genindført efter Murfaldet 1989. Generelt var det Bordigas holdning, at ejendomsforholdenes magtfuldkommenhed skrues tilbage med statskapitalismen, men som kapitalistisk produktionsmåde åbner den en mulighed for et management på andre vilkår, såfremt kapitalismen ellers magter at opgradere forbruget i almuen, alt mens der presses stigende merarbejde af undersåtterne forneden og privilegeres i statsbureaukratiets top (de senere "oligarker"). Med relativ merværdiproduktion kan udbytning og forbrug jo stige samtidigt; det skete så i en tid, der var mærket af politisk træghed efter antifascismen og af generel kontrarevolution i Europa (nedkæmpelsen af opstandene i Østberlin, Ungarn, Polen og Tjekkoslovakiet, oberstkuppet i Grækenland, opretholdelse af fascismen i Spanien og Portugal). Med omlæggelsen af Forbundsrepublikkens Østpolitik 1972-1974 begyndte europæisk kapital så småt at genvinde en autonomi i forhold til dollarens imperium og Den Kolde Krigs politiske dualisme. I flere økonomiske studier havde Bordiga forudset, at genopbygningsfasen efter krigen 1939-1945 netop ville tage af i begyndelsen af 1970'erne, og Vesten blive splittet i en konkurrence mellem Europa og USA. Han forudså også, at russisk statskapitalisme ville opgive at iklæde sig socialistiske gevandter og lade sig transformere til almindelig privatkapitalisme. Det blev i 1960'erne opfattet som naivt! Men den kapitalistiske produktionsmåde *havde* afbrændt al progression. Situationen havde været overmoden siden revolutionsgulddalderen 1917-21, men hvad kunne proletariatet stille op i en verden, hvor det døde arbejde og dets kapitalkommando dansede videre i en snæver alliance med arbejderbevægelsen, uanset om den var demokratisk-liberalkapitalistisk som i Vesten eller bureaukratisk-statskapitalistisk som i Østen.

Det er destitutionslærens opgave at afsøge erstatninger for varetagelsen af de funktioner, der førhen tilkom avantgardepartiet, nemlig forebyggelse, forberedelse samt undsætning, når den generelle situation bliver meget ugunstig. Se siden afsnit 12 om den apatiske avantgarde, der vedrører det organiserede engagements stilarter. Men bag ved lurer udfordringerne fra de nødvendige reparationer: Hvad er det, videnskaben kan reparere, når revolutionen mislykkes? Det kan kun være den teoretiske kontinuitet i tid, tidstråden, *sul filo del tempo*, som de italienske venstrekommunister kaldte denne *metafysiske streng* i tænkningen.

8 – Det overgemte, det ulmende og den afrikanske falanks

Det økologiske emne har med overgemthed at gøre, en dødedans uden Walpurgisnat, men med en tydelig geografi. På en måde er det lige noget for en faghistoriker som undertegnede: Der er kun velkendte "hårnakkede facts" knyttet til den totalt udsigtsløse afmatning af kapitalismen, hvis karikatur er de groteske statsgaranterede udgifter til infrastruktur i Vesten og Kina fra asfalteringen af Femern Bælt til asfaltørerne i Det Sydkinesiske Hav. Som Bordiga forklarede: Kapitalismens overmodning kan aflæses af verdens cementering.

Forudsigelserne er derimod legio, for det kan ikke blive ved på den måde: naturen bryder sammen, mens det afrikanske proletariat flygter i synkefærdige Libertyskibe, der netop blev bygget i krigs- og rekonstruktionsårene 1942-1948! Når transportmidlet da ikke består i overfyldte og ramponerede gummibåde, alt mens hele Middelhavet vrimler med lystfartøjer, der ligger til kajs i lystbådehavne for et blive brugt en sommermåned om året. Der

er meget langt til den private og militære evakuering af flygtende 338.226 briter, belgiere og franskmænd fra Dunkerques strande i de ti dage 27. maj til 4. juni 1940. Førsteprioritet i den revolutionære marxistiske satsning går på at *gentage Dunkerque*, så snart de europæiske staters politi og militær er nedkæmpet eller gået i opløsning. Denne gang skal der så evakueres fra strandene i Tunesien, Tripolitanien, Cyrenaika og omkring Nildeltaet.

Den afrikanske falanks er en revolutionær falanks, modig og fyldt af det reneste håb af alle: Det bliver hele tiden værre, og det må standses, om det så gælder livet! Der er ingen afrikansk reformisme; det konstante i verden er afrikansk udbytning uanset kapitalakkumulationens svingninger mellem krig og ikke-krig, og det siden Pariserkommunens nederlag 1871, da borgerskabet følte, at det ikke længere havde det kontinentaleuropæiske proletariats revolutionære ånde i nakken (det fik det så i en kortere periode 50 år senere). På det afrikanske kontinent dominerer arbejdskraftens formelle subsumtion under kapitalen fortsat med lange arbejdsdage og næsten ingen teknologi, dvs. med absolut merværdiproduktion. Virksomhederne er ekstraktive, åbne og lukkede miner, og ved siden af minedriften agerbrug og kvægavl ramt af endemisk tørke. Dertil kommer ophugningsvirksomhed ved håndkraft: børn og unge, der afmonterer de skibe, som ikke længere er rentable, end ikke til flygtningetransport. Og det foregår på Afrikas strande meget langt fra de afrikanske turistmål. (Endvidere udvinding af fossilt brændstof i Nigeria og Angola, af guld og ædelstene i Sydafrika: Så i kapitalistiske termer er det afrikanske kontinent både det fattigste og det rigeste).

9 – Empiriens plads

I Immanuel Kants materialistiske hovedværk, *Naturvidenskabens metafysiske førstebegrundelser* fra 1786 fremhæver filosofen en lov, hvis betydning vi for Afrikas vedkommende kan sidestille med udbytningens love om kapitalakkumulation og tilegnelse af menneskeligt merarbejde (fra Karl Marx' politiske økonomi): Det er "loven om kontinuitet", som den engelske og franske oversættelse af *Gesetz der Stetigkeit*, bestandighedsloven, hedder. Den fastsætter og fastholder tidsdimensionen, og er det tætteste, vi kommer et historisk princip for forbindelsen mellem profitmaksimering og udpining af planeten (jordskorpen med dens planter, dyr og mennesker). Det er ud fra den forbindelse, at vi må stille spørgsmålet: Er økologiske erfaringer mulige? – Det er dog ikke sikkert, vi får etableret et historisk princip ad denne vej, men nok angivet tilstedeværelsen af en *agens* for en revolutionær subjektivitet: De millioner af flygtninge og asylansøgere, der ønsker at bryde med det bestandige og dermed også nedbryde de bestående stater, er de afgørende agenter.

10 – Revolutionen indefra

10,1 – Spørgsmålet om beredskabet: Fusionen mellem teori og praksis i den omkalfatrende aktion

De tre moderne revolutioner i forrige århundrede – Oktoberrevolutionen i Rusland, Novemberrevolutionen i Tyskland, Revolutionen 1936-1937 i Spanien – fandt sted i situationer, hvor krige dominerede over revolutionens dagsorden. En lille undtagelse er de første 12 måneder i Spaniens revolution, hvor pengeafskaffelsen var blevet indarbejdet i Cataloniens distributionssektor. Men Stalin forhindrede en socialisering af den kapitalistiske økonomi i Spanien ved at true den republikanske regering til at undlade socialisering af de mange virksomheder, arbejderne ellers havde overtaget. Det skete for at tækkes de to gamle

imperialismer, Frankrig og England, hvis støtte til den spanske republik ikke desto mindre forblev meget svag i alle årene 1936-1939.

Den beredskabsforståelse, revolutionerne kan videregive til os i dag, er derfor især teoretisk, men også kunstnerisk-praktisk.

Vi har set, at spørgsmålet om messianisme dukkede op hos Bloch og Benjamin i eftersmækket til Novemberrevolutionen 1918, og det var knyttet til projektioner og forventninger. Men allerede i november 1917, da Oktoberrevolutionen var gået i gang, forfattede Benjamin teksten "Om programmet for den kommende filosofi" (den fik en lille tilføjelse i marts 1918): Det er lige så meget en studiemetode som et program, Benjamin fik formuleret, og teksten drejede sig om at gøre Kant til en slags overgangsmetafysiker, hvor evnerne indbildningskraft, forstand og fornuft analyseres som vigende til fordel for en kobling mellem erkendelse og erfaring, der i stedet lader sig fortætte. Således anser Benjamin forskellen mellem anskuelse og forstand for at være et "metafysisk rudiment", hvis opgivelse kan omdanne "erkendelsesbegrebet", hvad der samtidig vil medføre en omdannelse af "erfaringsbegrebet". Hensigten er at finde en "mulighed for at danne et rent systematisk erfaringskontinuum".

Der er ingen tvivl om, at revolutionen indebærer en krise for erfaringen, selvom den krise også omfatter vanskeligheden med at fremskaffe livsfornødenheder til sig og sine. Men tager de sidste ikke overhånd, så bliver orienteringen og tænkningen sat på en prøve, både for den enkelte og for gruppen af revolutionsdeltagere, på en tanke- og forståelsesprøve. Kontinuiteten i livet mellem et før og et nu er brudt. Vi har to afgørende behandlinger af dette emne: Françoise Proust, *L'histoire à contretemps – Le temps historique chez Walter Benjamin* [Historien i utakt – Historisk tid hos Walter Benjamin], Paris: Cerf, 1994, og Giorgio Agamben, *Infanzia e storia – Distruzione dell'esperienza e origine della storia* [Barndom og historie – Erfaringens tilintetgørelse og historiens oprindelse], Torino: Einaudi, 1978. Françoise Prousts bog udmærker sig også ved en intens forståelse for den filosofiske strid om erfaringens status, der blev ført mellem nykantianere og fænomenologer i begyndelsen af forrige århundrede, og som i den grad præger Benjamins "program".

Benjamin skitserer med andre ord et "forskningsprogram", der er tænkt med henblik på begrundelsen af en "ny transcendental logik" for omdannelse af logikkens område: "Umbildung", omdannelse, er nøgleordet i Benjamins ræsonnementer, og virkningen skulle gerne være empirisk, så erfaring og frihed kan fastholdes som adskilte og selvstændige.²⁴ Så her kan vi skimte det vigtige *postemancipatoriske aspekt* ved den antikapitalistiske revolution: I samme øjeblik den begynder, er der kun organisatoriske og distributoriske problemer at løse, for deltagerne er netop frisat fra udbytningen med henblik på at kunne styre en økonomi uden penge. Det er det, der ligger i såvel det *kafkaske* som i det *afvirkeliggørende*, der bliver tematiseret i antologien *Kafkas parti*. Revolutionen er igangsat parathed. Det er det redebonne, der styrer, hvad der kan gøres. Den berørte del af menneskeheden får en fornemmelse af genstart... For vi må ikke glemme, at det er vareproduktionen, der lukker menneskene inde i formerne løn, pris og profit, indbefattet, når de nægtes adgang til de tre former. Men det åbne er der også, om end i en metafysisk eller teoretisk dimension af værens vilkår. Det er, hvad Agamben forsøgsvis har villet tematisere i sin lille, men vigtige korollarbog til de mange bind *Homo sacer: Det åbne – mennesket og dyret*, på dansk ved Søren Gosvig Olesen (Skive: Wunderbuch, 2018).

²⁴ [Walter Benjamin, "Über das Programm der kommenden Philosophie", i *Gesammelte Schriften*, Band II.1, 164-165.](#)

10,2 – Den moderne antikapitalistiske revolutions tre felter

Det teoretiske feltarbejde i den revolutionære proces er **altid** forankret i de tre kampzoner, de revolutionære må opretholde: pengeafskaffelse i distributionen, internationalisme i solidariteten, sprogliggørelse i tænkningen. Benjamin åbnede straks for sprogets felt, eftersom det havde udgjort en afgørende del af Gustav Landauers satsning, når det drejede sig om en tænkning af det revolutionære beredskab. Men også litteraturen udgjorde dengang som nu en guldmine af radikaliseringsmuligheder, ikke mindst når litteraturen bliver oversat, og det både internt, de indoeuropæiske sprog imellem, eller eksternt til de øvrige sprogfamilier. Det var således indlysende for det internationale kommunistiske parti, at de danske og svenske grupper, der opstod mellem 1967 og 1969, blev fuldgyltige *sektioner* i partiet, når de arbejdede med oversættelser af vigtige partitekster fra italiensk og fransk til dansk og svensk. Først og fremmest tekster indeholdende de “karakteristiske teser”, der udmærkede den italienske venstrekommunisme, **og sjældnere** oversættelser af klassiske tekster af Marx og Engels. Dernæst kom “aktionerne” i forbindelse med de faglige kampe, hvor de paroler, der skulle søges videregivet, vedrørte generalstrejken og international solidaritet. Dvs. at også sådanne “interventioner” skulle have en principiel karakter. Det var samtidig en sikker adgang til at undgå de opportunistiske fristelser, der kunne være indeholdt i fagforeningernes politik.

Blandt de nævnte “karakteristiske teser” var også “kontrarevolutionernes læresætninger” (*Lezioni delle controrivoluzioni*) og de økomarxistiske tekster, hvoraf et par stykker er oversat til dansk i det efterfølgende. Begge tekstgrupper stammede fra begyndelsen af 1950’erne, dvs. 1951 og 1952, men de havde ikke den samme aktualitet i 1968-røret, da vi begyndte vores “skandinaviske” arbejde med oversættelsen og udgivelsen af venstrekommunistiske tekster.

11 – I stedet for en konklusion, et rask forslag: en revolutionær teoriplatform uden navn, men med en bordigokantiansk tilbøjelighed

Som tilbøjelighedssignalet angiver, kombinerer en sådan platform to indbyrdes inkommensurable politisk-filosofiske hovedværker, Amadeo Bordigas og Immanuel Kants. Den første foregår inden for den internationalistiske kapitalismekritiks tradition, der blev grundlagt med Første Internationale, IAA, mens den anden foregår på to planer, et filosofisk og et politisk.

A. Det filosofiskes ramme udgøres af den transcendentale stoflighedstænkning, som Kant fik udviklet i store træk, og som findes i den første og tredje kritik, i *Opus postumum* samt især i førnævnte *Naturvidenskabens metafysiske førstebegrundelser* fra 1786.²⁵

B. Det politiske består i bortskaffelsen af termen “race” bogstaveligt fra og med *Zum ewigen Frieden* i 1795, men termen er allerede fraværende i den tredje kritik godt fem år før, og det skyldes givetvis omlæggelsen af den teleologiske refleksion med dens åbning over for det ekstra-kategoriale. Det er Peter Fenves, der har fået isoleret det biopolitiske hos Kant til den førrevolutionære periode.²⁶ Mindst fra *Kritik af dømmekraften* og “Til den evige fred” afsnøres henvisningen til organisme, race osv. i rask filosofisk tempo. Og det er jo revolutionen, der

²⁵ Det bliver en hovedopgave for platformen at få sidstnævnte to titler oversat til dansk.

²⁶ Peter Fenves, *Late Kant – Towards Another Law of the Earth* (New York & London, Routledge, 2003).

leverer filosofien dens lakmusprøve. Således Benjamin i vinteren 1917-18 og Kant i opløbet til den franske revolution og den dødskrise for oplysningsfilosofien, som fulgte efter stormen på Bastillen. Det er her vigtigt at fremhæve, at de to filosoffer, der mest indgående har studeret de filosofiske knudepunkter hos *både* Benjamin og Kant, Françoise Proust og Peter Fenves, begge har fuld forståelse for betydningen af den *radikale erfaring*.²⁷

Det er ikke sådan, at vi får udfyldt hele spektret af presserende spørgsmål for tænkningen ved nævnte inkommensurable kombination. Et emne som den kritiske krop og dennes udgangspunkt i feminismen vil fortsat mangle, det samme gælder til dels for den kernefysiske naturforståelse og dens "særlige relativitet", der lå uden for Kants perspektiv, men inden for Bordigas. Som følge heraf udskyder dette tilløb til en platform spørgsmålet om "brugen af kroppene" i revolutionen, hvor teoriplatformen givetvis vil komme til at ligge tættere på menneskeopfattelsen hos Nestor Makhno end hos Vladimir Ilic Ulianov.²⁸ Så platformen nøjes her med at henvise til Agambens *Homo sacer*-afslutningsbind, *Brugen af kroppene – Homo sacer IV,2* (dansk fra forlaget THP i København, 2019). Dette bind er ikke mindst langtidsholdbart på grund af oplægget til en destitutionslære til sidst i bogen.

Det skal ikke være nogen hemmelighed, at platformen må satse på, at der er et perceptionsanalytisk mellemlid mellem platformens hidtidige landvindinger og *den kritiske krop*, samt at disse landvindinger kan accelerere i det eksisterende interface mellem opstandene, udvandringerne og LGBT-åbningen af artsbestemmelserne. Interfacet kunne kaldes "solidaritet". Men det, der under alle omstændigheder skal undgås, er dømmesyge, indbefattet selvhævdelse og selvmedlidenhed. Derfor først en bemærkning om dømmesyge, der indebærer en kantiansk deduktion, men ikke nogen streng sådan.

Opgøret med dømmesygen er et opgør med moralisering og indeholder tilmed en mulighed for at skrue ned for kritikens tendens til at blive personopgør. Især får internationalismen mere plads på denne måde, jf. min *Globalæstetik* fra 2007: Teorien om "verdensfølelsen" muliggør nemlig en stærk teoretisk forbindelse mellem Bordigas internationalisme og Kants kosmopolitik. Samtidig kan kombinationen Bordiga-Kant begrænse det organiske til partiets "organiske centralisme", mens spørgsmålet om retfærdighed, som optog Jean-François Lyotard i de postmoderne og kantianske studier, indskrives i revolutionens redevonne situation og refleksion:²⁹ Revolutionen må hele tiden være lige så parat til barrikadebyggeri (det militære spørgsmål) som til etableringen af domstole (spørgsmålet om straffen).

12 – Første bemærkning: Den apatiske avantgarde eller til kritikken af dømmesygen

²⁷ Jf. Peter Fenves' artikel om "Über das Programm der kommende Philosophie", i Burkhardt Lindner red., *Benjamin Handbuch*, 134-150 (oversat fra engelsk af Markus Hardtmann).

²⁸ Jf. min *Hvad der ikke kunne fortsætte og hvad der ikke kunne begynde* (København: Billedkunstscolernes forlag, 2012), 74-82.

²⁹ Jf. grundlæggerteksterne: *Au juste* [Med rette] forfattet sammen med Jean-Loup Thébaud (Paris: Chr. Bourgois, 1979), og *La condition postmoderne* [Den postmoderne betingelse], (Paris: Éd. De Minuit, 1979). Den sidste findes på dansk fra forlaget Sjakalen i Århus, 1982. Oversat af Finn Frandsen.

Denne bemærkning om 'dømmesyge' er afledt, og vi kommer til den ad omveje, nemlig gennem spørgsmålet om, hvad det er for en almenhed/universalitet, vi møder i § 6 af *Kritikken af dømmekraften* om subjektiv almenhed og i § 8 om æstetisk almenhed.

I dette ræsonnement dukker der et mellemparadigme op om det refleksionsbefordrende, som knyttes til en "udvidet" anvendelse af erkendekræfterne. Men denne udvidelse styrker især indbildningskraftens betydning for forestillingen, fordi den derved lader sig analysere.³⁰ Så emnet universalitet stopper op i æstetikken i spillet mellem *sensus communis* og *ansinnen*, dvs. i en tilstand (og universalitet er også en tilstand) og en projektion, der atter bygger videre på § 19's teori om relation. Faktisk glider vi blot fra spørgsmålet om universalitet til et beslægtet spørgsmål, der imidlertid er en forudsætning for universaliteten, nemlig hvad det er for en gensidighed, vi har at gøre med i *ansinnen*. De efterfølgende undersøgelser af tilfredshed aktualiserer teoretisk begge (altså universalitet og gensidighed), eftersom de begge møder vanskelighederne ved § 27 om den lidt mærkelige tilfredshed ved grænserne for perception og den dertil hørende svimmelhed ved den "indre afgrund", der viser sig negativt ved en påstået tilbøjelighed til at nå frem til en apperception (som ville være mystisk-magisk, såfremt den dukkede op her). Det er da, at det sublime bliver den store erstatning, som kan bibringe eidetisk stabilitet, såfremt kroppen ellers er i sikkerhed.

Et sted gik hele dømmekraftsprojektet jo ud på at finde frem til den 'transcendentale materialisme', der siden skulle hentes hjem i *Opus postumum*; men så stod perceptionsanalysen og blafrede, måske under indflydelse af gangen i den franske revolution, hvor almueentusiasme blev identificeret med blodrus. Derfor blev de 'almene bemærkninger' føjet til (men der er også et andet spor, som ikke inddrages i denne omgang: Det vedrører 'naturens fænomenologi'). På side 104 i min oversættelse³¹ er der nogle sætninger om de urene sindstilstande, som skyldes afsmitning fra sanseligheden. Hele dette ræsonnement giver fornuften og dermed forståeligheden problemer. I Kants note 21 viser det sig, at den sanselighed, der er hindrende for, at vi kan svinge os op til "menneskelige grundsætninger", har med affekter at gøre. Allerede med det sublime er vi gået ekstrakategorialt til værks, så i sin analyse af 'affekter' behøver Kant allerhøjest at skele en smule til anskuelsen, en mere intuitiv fornemmelse, som allerede har været under pres ved *ansinnen* og ved *sensus communis*. Da det er følelsen af lyst/ulyst, der kan give sindet afsættet til erkendeevnen dømmekraft, så hænger den æstetiske dømmekraft i en tynd tråd hele tiden, såfremt den ikke identificeres med en smagsdom, men skal have det reflektoriske på plads alligevel. Noten forsøger at gennemføre en følelsesopdeling mellem affekter og lidenskaber (som siden skulle blive en klassiker), hvorved *den æstetiske følelse*, der ellers er reflekteret og derfor ikke skal 'bestemme', hvad dømmekraft kunne være, fremstår som en moralsk kraft i perceptorisk 'overgear', om jeg så må sige. Fra den indre afgrund og fra det *überswengliche*/overstadige ved vi også, at Kant helst ikke ser, at afsættene i sindet bliver for 'store' eller voldsomme. Heraf en mistro til medrevethed og en skruen op for det betændte ved vrede-had, der både kan hæmme og helt ophæve "sindets frihed". Efter det ville der ikke kunne være anden dømmekraft end en syg sådan tilbage. Der er flere halvaporetiske sager, der opstår i

³⁰ Som Heidegger og Carchia har gjort opmærksom på, så er indbildningskraften eller fantasien ganske blafrende fra tekst til tekst hos Kant. Og den blafrer mellem det kreative og en perceptionsfunktion i forestillingen.

³¹ Immanuel Kant, "Kritik af den æstetiske dømmekraft", i *Hæfter for gæstfrihed* nr. 6-7 (København: Billedkunstskolernes forlag, 2006).

kølvandet på disse forsøg: således en godartet flegma som sindighed samt ikke mindst noget så ikke-ladensiggørligt som en sansesmag. Og så får vi alt det, der kunne udgøre dømmesygens elementer på side 105: falsk ydmyghed, selvforagt, hyklerisk anger, klynkeri, angivelig lidelse, dvs. netop den selvretfærdighed, som kan afstedkomme en perceptorisk baggrund for dømmesygen.

Bemærk, at grunden til denne kritik af selvmedlidenhed ene og alene skyldes forsvaret for den fremskudte position: Bliver avantgarden ikke en apatisk og ikke-selvfejrende anordning, så kan den hverken angive strategiske genveje eller andre nødvendige valg, som de revolutionære behøver at tage. Uden nogen puritanisme må den apatiske avantgarde til enhver tid udføre eller tilråde handlinger, der ikke gør afbræk i dens troværdighed. Derfor vil den heller aldrig kunne udtale: "Stem på mig!" Ud over at demokratiet bygger på borgerlig individualisme, så er den sætning også altid delegitimerende for enhver form for deltagelse.

13 – Anden bemærkning: Den revolutionære stemning under proletariatets praktiske og organisatoriske forstillelse

Bordiga og de italienske og siden også franske venstrekomunister forfattede en lang række tekster og teser om, hvordan den revolutionære stemning af klassen og partiet kunne foregå.³² Allerede ved dannelsen af Italiens Kommunistiske Parti, Partito Comunista d'Italia, PCdI, januar 1921 udgjorde denne stemning den afgørende teoretiske opgave i partiets tidsskrift *Rassegna Comunistas* første årgange 1921 og 1922: "parti og klasse", "parti og klasseaktion" hed nogle hovedemner. Ved PCdI's anden kongres i Rom, 1922, blev der fremlagt teser fra partiledelsens side, der endnu ikke tog højde for tilbageslag, mens Lyon-teserne, som blev fremlagt på PCdI's tredje kongres 1926 af partiets venstreopposition allerede måtte forholde sig til en venten. Kommunistisk Internationale under Zinovievs ledelse havde som nævnt indsat Gramsci og Togliatti i det italienske eksekutiv med henblik på at tilpasse PCdI til den kommende accept af et overordnet hensyn til socialismens opbygning i ét land og dermed til opgivelsen af den internationalistiske fordring. Den opgivelse fandt sted på det udvidede møde i Kommunistisk Internationales Eksekutivkomité i Moskva, 1926, hvor Bordiga konfronterede Stalin med et forslag: at sætte Sovjetunionens økonomi under international administration, så ansvaret for de russiske forhold overgik fra Sovjetunionens kommunistiske parti til Kommunistisk Internationale. Det var det modsatte, der skete, som bekendt.

Den efterfølgende historie er historien om proletariatets forstillelse i Europa, når man ser bort fra det første år i den spanske borgerkrig, 1936-1937, og fra den kortvarige opstand i Ungarn, 1956. Det altoverskyggende symptom på forstillelse er udeblivelsen af internationalistisk solidaritet med opstandene i verden, først de antikonkoloniale efter Anden Verdenskrig, inklusive efterdønningerne i Congo, Vietnam og Palæstina, og dernæst de utallige opstande, vi har oplevet under det "arabiske forår" efter 2010 og Occupy-bevægelsen i USA. Siden 1926 er det med andre ord kontrarevolutionen, der styrer politikken i Vestens stater og arbejderbevægelser.

³² Den teoretiske afstemning af "parti og klasse" tog 40 år: Det sidste bidrag var skrevet på fransk, men bragt på italiensk i *il programma comunista* nr. 13, 1961 efter forslag fra Amadeo selv. Den oprindelige tekst "Origine et fonction de la forme parti" [Parti-formens oprindelse og funktion] står at læse i det første nummer af tidsskriftet *Invariance* fra januar-marts 1968.

Det har så medført, at tænkningen af det antikapitalistiske beredskab er gået fra makroløsninger til en mikrofysik, som Michel Foucault var den første, der forudså måtte ske: Når vareproduktionen og dens ideologiske institutioner har fat i alle objekter og i alle "diskurser", så må også det undergravende beredskab søges indlagt i alle celler og mellemrum i samfundet, og heri består den store opgave for en internationalistisk sprogliggørelse.

Produktion og reproduktion har vareform, og den frembragte merværdi virkeliggøres på verdensmarkedet med henblik på kapitalakkumulation: Processens hovedformer er løn, pris og profit som på Marx' tid. Alle tre, lønnen, prisen og profitten, er afhængige af pengenes eksistens. Så enhver løsning på udbytningen af menneskene, der opretholder pengeøkonomien, foruddiskonterer, at der optræder akkumulationshensyn et eller flere steder i produktionen og reproduktionen. Det er den mekanisme eller det dispositiv, de italienske venstrekommunister allerede havde set i deres kritik af Marshall-hjælpens genopbygningskapitalisme.

Af den nævnte kritik vil det fremgå, at økologiske erfaringer først og fremmest er *udsatte*. Og heri er de beslægtede med tænkningen af revolutionære erfaringer. Men mens sidstnævnte afstedkommer stærke teorier om revolutionens beskaffenhed, så har de økologiske erfaringer kun miljøkatastroferne at gøre godt med. Skulle produktionen bryde sammen, og kapitalakkumulationen geråde i sin afgørende krise, så kan katastroferne blive sammenfaldende, og alt bliver da afhængigt af, om menneskeartens subalterne lag har taget opstilling med henblik på at ophæve formerne løn, pris og profit.

14 – Nogle slutord, hvor vigtige løse ender fortsat må hvile i sig selv, men kan opnå en indbyrdes "stille nærhed"

Den 3. juni 2024, altså forleden, publicerede Giorgio Agamben på sin hjemmeside hos forlaget Quodlibet i Macerata en lille tekst, der omlagde lidt [af](#) det uskelnelige, som alle Agambenlæsere kender allerede fra det første bind af *Homo sacer*.

3. juni-tekstens titel lyder "Sulle cose che ci-non-sono", altså "Om de ting, der ikke-er-der", hvad der lyder aldeles usprogligt på italiensk, men tilforladeligt på dansk, som derfor kan bruges i denne oversættelse med teoretisk udbytte. Teksten lægger endog en lille smule afstand til Benjamins velkendte adskillelse-som-sammenviklingsopgivelse. Det, der interesserer os her, er dens meget politiske melding vedrørende revolte og revolution: "Revolutionen udgør det mål, der forudskikkes af dem, som kun tror på tingene i denne verden og følgelig er optaget af omstændighederne og tidspunkterne for deres mulige virkeliggørelse inden for et historisk tidsrum samt ud fra forholdet mellem årsag og virkning. Revolten indebærer i stedet en udsættelse af historisk tid og det uforbeholdne engagement i en aktion, hvis følgevirkninger hverken lader sig erkende eller forudse, men derfor heller ikke kan indgå i en overenskomst eller kompromis med fjenden. Mens de, der ikke formår at se hinsides denne verden, kun er optaget af de styrkeforhold, hvori de befinder sig og derfor er parate til uden skrupler at tilsidesætte deres overbevisning, så er revoltens mennesker menneskene for det, "der-ikke-er-der", og som en gang for alle har udsat den historiske tid og derfor kan handle i den uden forhåndsbetingelser. Netop fordi de ting, som ikke-er-der, ikke repræsenterer en fremtid at virkeliggøre for dem, men derimod en tilstedeværende fordring, hvorom de er tvungne til at bære vidnesbyrd hele tiden, så vil deres aktion end mere ubønhørligt indvirke på det historiske hændelsesforløb ved at bryde det og tilintetgøre det."

Ser vi bort fra det nominalistiske greb, der faktisk indebærer, at vi må acceptere termer i en placering, hvor andre termer lige så godt kunne have været på færde (og har

været det hos Agamben), så er det virkeliggørelsesparadigmet, Agamben atter er ude efter. Det mest gennemarbejdede forsøg på at adskille virkeliggørelse fra politik foregik i hans bog om det "uvirkeliggørlige", *L'irrealizzabile – Per una politica dell'ontologia* ("Det uvirkeliggørlige – For en ontologiens politik"). Den vender jeg tilbage til, men først skal det lige påpeges, at den adskillelse, som Agamben foretager, er velkendt fra Guldalderens revolutionsteorier: Da blev Agambens "revolutionære" i stedet kaldt *centrister*, mens hans "revolterede" gjaldt for at være *internationalistiske revolutionære*. Forskellen begyndte at blive ganske blodig allerede i 1926, da [Tredje](#) Internationale lagde an til føromtalt omsving bort fra den internationale revolution og til "opbygningen af socialisme i ét land". Centristerne, der stod for denne eminent politiske omlægning og teoretiserede den, var Nikolai Bucharin, Alexei Rykow og Michail Tomski, og de allierede sig med Joseph Dzugasvili Stalin. Det skulle de ikke have gjort.

I *L'irrealizzabile* benytter Agamben Benjamins *Teologisk-politiske fragment*, som vi allerede har omtalt, til at genoptage sine potentialitetsstudier fra 1980'erne: Hele ræsonnementet omkring Messias' rolle kan i forlængelse af Benjamins *Historiefilosofiske teser* tildele "det profane" den "mest passende kategori", nemlig at skulle stå for en "ganske stille nærhed <leisesten Nahens>" til det "messianske rige". For der er ingen potentialitet i gang med at udvikle sig til et "klasseløst samfund", der er den sekulariserede udgave af "det messianske rige"; men der er noget andet på færde: "Muligheden er ikke noget, der skal virkeliggøres ved at overgå til handling: Den er tværtimod det absolut uvirkeliggørlige, hvis i sig selv fuldbyrdede virkelighed har en indvirkning på det historisk skete, der er forstenet i kendsgerninger som en afslutning [Agamben påpeger, at det er Benjamins *Ende*, han her har i tankerne], og det er foregået ved at bryde og tilintetgøre det skete. [...] Det messianskes radikale heterogenitet tillader hverken planer for eller beregninger af sin bekræftelse på en ny historisk orden, men det kan kun dukke op i den som en virkelig, absolut destituerende instans. Og som destituerende defineres en potens, der aldrig vil lade sig virkeliggøre i en konstitueret magt".³³

15 – Vi er ikke færdige, og der er mange opgaver forude. For eksempel for at få mobiliseret bare lidt interesse i Jylland, øerne og Bornholm (JØB) for den randrusianske lokalapokalypse, for nu blot at nævne en af de mindste opgaver, der i øvrigt har fået en total national forstillelse med i købet

Tese: Forventningens horisont forekommer at være meget kort i de fleste opstande. De har med umiddelbarhed at gøre, som [Den usynlige komité](#) hævdede og forklarede for længe siden. Antitese: Derfor er henvendtheden i opstandene også meget bred, og den skelner ikke mellem økonomi og politik. Den er ikke rettet mod nogen offentlighed inden for det nationaldemokratiske system, men endnu heller ikke mod en solidaritet med flygtninge eller indfødte folk. Uden at opstandene er usolidariske eller racistiske i sig selv, er de heller ikke internationalistiske endnu.

Syntese: Det er *opstande udenfor*, men alligevel i verden, og de bekræfter, at kollektiv erkendelse også kan foregå uden anden gyldighed end modvilje eller lede.

At reformismen ryger som det første, er ikke så mærkeligt, eftersom den har stået for alle løfter og løgne siden fascismens fald i Europa 1945 og koldkrigssocialismens indtog i 1948. Reformismens endelige og absolutte ophør medfører en situation forskellig fra

³³ *L'irrealizzabile – Per una politica dell'ontologia* (Torino: Einaudi, 2022), 15. Min overs.

den, der har behersket Den Anden Mellemløstid 1948-2022. Men det er fortsat teoretisk og videnskabeligt krævende at sige noget om den revolution, der er under forberedelse... "Man" laver ikke revolution af foragt for kapitalismen og dens stater; i det mindste ikke globalt, og slet ikke her i JØB, hvor alle har bøjet nakken for Nordic Waste, og justitsministeren højest kunne drive det til at skjule sig bag Astrid Lindgrens Pippi Langstrømpe. For så til gengæld og for n'te gang at lade det gå ud over de indvandrer miljøer fra Nordafrika og Mellemøsten, der med rette opfatter staten Israel som en restkolonial jordrente plyndring og udryddelsesorden. Og hele Christiansborgsystemet kom atter i løbetiden: Antisemitismebebrejdelsen som erstatning for en nationalisering af Nordic Waste. Gad vide, om de virkelig tror på den kombination i Randers...

Men en nationalisering af Nordic Waste og dens holdingsomegn ville jo også være reformisme, og den er *tiden løbet fra*. Tiden efterlader nationaldemokratiets institutioner uværdigt skødesløse og tomme tilbage. Det eneste, de kan, er at forfølge nedad, dvs. forfølge den del af verdensalmuen, der kommer i nærheden af velfærdsstaterne. Tiden holder nu til i opstandene, i kunsten, i kroppene, i tænkningen. Og det mest tidsløse i dag er de økologiske katastrofer: De er der "hele tiden" og over alt. Ved siden af udbytning, dvs. økonomien, og statens voldsmonopol, dvs. politikken, er økologiske katastrofer det tredje element, der nødvendiggør og begrundes en videnskabelig metode inden for revolutionskundskab.

Da kapitalismen imidlertid ikke aftager af sig selv, men tværtimod tager til i almindelighed, og når der bliver afprøvet angiveligt reformistiske initiativer, så vil økologiske erfaringer – lidt lig de filosofiske hos Benjamin og Kant – kun falde i hak med erkendelsen af dem under revolutionære vilkår.

30-07-2024